

Dušan Sloboda: Osem krajov je Mečiarove dedičstvo

[Plus 7 dní \[1\]](#)

14.11.2013

Župní politici, ktorí uspejú v krajských voľbách, budú rozhodovať o tom, koľko nemocníc a stredných škôl zostane v regióne, aká bude ich kvalita, či sa opraví výtlky na cestách a v akých podmienkach budú žiť starí ľudia v domovoch sociálnych služieb. Napriek tomu je záujem občanov o župnú politiku minimálny a k aktuálnym voľbám zrejme opäť príde len pätina voličov. Analytik Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika Dušan Sloboda (35) tvrdí, že za to môžu umelé hranice VÚC a škoda, ktorú takto napáchali, je už nezvratná. Zhovárala sa s ním Eva Mihočková.

Myslíte, že ľudia majú záujem o voľby do VÚC?

Neočakávam, že k urnám príde viac ako pätina voličov, keďže volebná účasť sa vždy pohybovala len okolo dvadsiatich percent. A predpokladám, že nezáujem bude pokračovať aj naďalej. Je to prirodzené, pretože veľký záujem o tieto voľby by bol vlastne iracionálny.

Prečo iracionálny?

Pretože tie kraje sú od začiatku vytvorené umelo, nie sú to prirodzené regióny, teda župy. Ich umelé hranice vytvorila ešte vláda Vladimíra Mečiara v roku 1996, pričom nemajú žiadnu oporu v histórii, tradíciách alebo geografii. Ľudia sa s nimi nikdy nestotožnili a neverím, že sa to jedného dňa stane.

VÚC sú síce umelé, ale majú značné kompetencie, spravujú až miliardu eur. Je teda správne, že ľudia tieto voľby ignorujú?

Nič iné od nich nemôžete očakávať. Hospodária síce s jednou miliardou eur, ale miestne samosprávy, teda obce a mestá, majú ešte väčší rozpočet a tam ľudí netreba prehovárať, aby išli voliť.

Volebná účasť tam býva okolo päťdesiat percent, čo demonštruje, že to má zmysel. Krajská a európska úroveň je ľuďom najviac vzdialená a to sa odzrkadľuje v prázdnych volebných miestnostiach.

Keď sa ľudia nevedia stotožniť s VÚC, to predsa ešte neznamená, že významne neovplyvňujú ich každodenný život cez nemocnice, stredné školy, cesty a podobne, nie?

Význam VÚC je menší ako v prípade obcí a miest. Obávam sa, že ľudia často ani netušia, kto spravuje školu či nemocnicu. Netreba im to zazlievať. Len v prípade ciest to môže byť Národná diaľničná spoločnosť, Slovenská správa ciest, VÚC alebo obec. Vodič väčšinou netuší, kto je zodpovedný za stav vozovky, po ktorej ide.

A nemal by sa o to zaujímať?

Pred pár rokmi by som to možno kritizoval ako voličskú apatiu, ale dnes sa už na to pozerám inak. Systém VÚC je

umelý, má najmenší balík peňazí, minimálnu previazanosť s občanmi, ťažko očakávať niečo iné ako nezáujem.

Ak je teda nezáujem voličov o VÚC prirodzený, má vôbec zmysel nejako ich aktivizovať?

Asi by nám konečne malo zapnúť, že tu máme problém, ktorý by bolo treba riešiť, a to od základov, ktoré sa zle položili v roku 2001. Odvtedy tu máme kraje, ktoré nikto nechcel, okrem poslancov, ktorí ich odhlasovali.

Pôvodne sme mali mať šesťnásť žúp, čo však nebolo priechodné, tak sa vo vláde kompromisne dohodli na dvanástich a napokon to v parlamente okresali na súčasných osem krajov. Tento model by sa mal prehodnotiť, a to spolu s miestnou samosprávou.

Čo by teda bolo riešením, ktoré by zdvihlo aj volebnú účasť?

Obávam sa, že škoda, ktorú napáchali umelé VÚC, je už nezvratná. Aj keby sme teraz zdvihli ich počet na šesťnásť, tak žiadna zásadná zmena vo volebnom správaní by sa už zrejme neudiala. Ideálne by bolo urobiť celkovú reformu samosprávy a zlúčiť malé obce, aby sme dostali 160 až 300 municipalít, namiesto súčasných 2 900 obcí a miest.

Takú rozdrobenú samosprávu už nenájdete nikde v Európe, okrem Slovenska, Česka a Francúzska. Keby sme takto rozumne dokázali konsolidovať obce, mohlo by na ich základe vzniknúť na regionálnej úrovni šesťnásť žúp, do ktorých by už však nebolo treba nikoho voliť, pretože by v nich zasadali starostovia municipalít.

Je to vôbec reálne? Keď sa dnes majú spojiť dve malé dediny, tak je z toho miestna vojna.

Proces ich spájania by nemohol byť dobrovoľný, pretože to nefunguje. Zoberme si príklad z Dánska. Kedysi mali 1 300 samospráv a postupne ich zredukovali na menej ako sto, čím získali silnú miestnu samosprávu. Obce najprv dostali možnosť spojiť sa dobrovoľne a ak sa tak nestalo, zakročila vláda a nariadilo sa to zhora.

Vznikli umelé slovenské VÚC zo strachu, že pri prirodzených župách by musel vzniknúť aj región južného Slovenska, kde by dominovali Maďari?

Bol to jeden z dôvodov, ktorý zohral úlohu najmä pri tvarovaní Nitrianskeho a Trnavského kraja, kde sa evidentne sledovalo, aby Maďari nezískali väčšinu. Preto sa zaviedlo aj pravidlo dvojkoľovej voľby župana a začali vznikať slovenské koalície proti maďarským kandidátom.

Od toho sa potom odvíjali aj neprirodzené hranice ostatných VÚC?

Áno, aj. Zároveň tam mohla byť aj kalkulácia, že ak budeme mať osem veľkých neprirodzených celkov, s ktorými sa nikto nestotožní, budú mať ich predsedovia väčší záber, rozpočet a hlavne im nikto nebude pozerat' na prsty, lebo nikoho vlastne nebudú zaujímať.

Prečo zatiaľ žiadna vláda nenabrala odvalu zmeniť to? Pretrváva strach z Maďarov?

Asi áno. Ved' sa pozrite, ako vláda nechce dovoliť obci Tešedíkovo, aby sa vrátila k názvu Pered, čo ani nie je maďarské slovo. Pripomína mi to odmietanie názvu župa, čo poslanci nepochopiteľne neschválili, hoci ani to nie je maďarské slovo, len im to asi tak znie.

Aj v zahraničí sa stáva, že štáty vytvárajú umelé regióny, aby oslabili menšiny?

Je to možné, ale zostal by som na Slovensku. My tu stále v sebe živíme nejaké historické komplexy a krivdy a potom sa deje to, že južné oblasti Slovenska zanedbávame, neinvestuje sa tam do dopravnej infraštruktúry, investori sa im, pochopiteľne, vyhýbajú a tie územia sa vyl'udňujú.

Platia potom slová ministra vnútra Kaliňáka, že si pokojne vie predstaviť Slovensko aj bez vyšších územných celkov?

To môže platiť iba pre niekoho, kto chce centralizovať moc. Viem si to predstaviť iba v prípade, že by sme urobili spomínanú komunálnu reformu a získali silnú miestnu samosprávu, na ktorú by sa preniesli niektoré kompetencie VÚC. Ale u Kaliňáka vidím iba snahu centralizovať moc v krajine a prejavuje sa to aj pri jeho reforme ESO.

Osvedčila sa vôbec pridaná hodnota VÚC pri správe škôl, nemocníc a ciest? Robia to lepšie ako štát?

Samosprávy ako celok hospodária zodpovednejšie ako štát a nemajú ani zďaleka také dlhy ako štátna správa. Preto je paradoxné, keď ich dnes vláda vyzýva, aby ešte viac šetrili, pretože treba znižovať verejný dlh.

Kraje majú v tomto roku približne rovnaké výdavky ako v roku 2008 a stále šetria. Centrálna vláda míňa o päť miliárd eur viac a svoj dlh stále prehľbuje.

Nie je to tým, že župy majú väčšinu peňazí účelovo viazaných?

To nie je hlavný dôvod. Podstata ich hospodárenia je v tom, že už od roku 2004 majú zo zákona dané limity svojho zadlžovania, pričom pre vládu platí dlhová brzda len druhý rok.

Odhliadnuc od dobrej ekonomiky, máme skutočne kvalitnejšie nemocnice, školy a cesty ako pred vznikom VÚC?

Problém je však v tom, že VÚC od začiatku nedostali dostatok peňazí na výkon všetkých kompetencií, ktoré na ne vláda preniesla. K tomu si treba pripočítať modernizačný dlh ešte z čias bývalého režimu, ktorý tiež padol na ich plecia. Naše samosprávy majú podstatne menej peňazí, ako býva zvykom v zahraničí.

Ide mi o to, či samosprávy majú automaticky bližšie k ľuďom a ich potrebám. Ved' župani a mnohí krajskí poslanci zároveň sedia v Národnej rade, takže sú to tí istí ľudia.

Iste, na všetkých úrovniach funguje aj nepoctivosť a prelievanie peňazí, ale na nižšej samosprávnej úrovni si to ľudia skôr všimnú a skôr sa stane že na druhýkrát už takého človeka do funkcie nezvolia. Pri jednej centrálnej vláde a poslancoch volených v jednom volebnom obvode rovnajúcom sa územiu celej republiky sa osobná zodpovednosť za prešľapy oveľa ľahšie rozptýli.

Platí, že v župách je ešte väčší priestor na rozkrádanie, keďže sú pod minimálnym mediálnym dohľadom?

Neviem, či majú ešte väčší priestor ako centrálna vláda, ale určite je pravda, že väčšine z nich nepozerajú na prsty schopné regionálne médiá, pre ktoré je župná politika nosnou témou.

Máte predstavu, aké časté sú v župách predražené tendre a dohadzovanie zákaziek, keď sa pozeráme na nedávno zverejnené škandály?

Zrejme naozaj vidíme len špičku ľadovca, na ktorú narazia novinári. To je však súčasťou všeobecného problému Slovenska, že nám chýba viac otvorených dát, viac transparentnosti, a tak nevieme porovnávať, ako jednotlivé kraje spravujú svoje kompetencie. To isté však platí aj o ministerstvách.

Do regionálnych médií niektoré župy investujú aj viac ako stotisíc eur ročne. Je to vôbec na prospech občanov alebo len regionálnych politikov?

Ja by som ich ani nenazýval médiami, ale hlásnymi trúbami žúp alebo miest a obcí, ktoré ich platia. Takmer všetky slúžia predovšetkým na pozitívnu prezentáciu županov či starostov a primátorov. Sú plné ich fotiek, ako niekde otvorili cestu alebo navštívili školu, či domov dôchodcov, a čitateľ nenašiel ani na náznak kritického pohľadu na ich prácu.

Väčšina kandidátov na županov sľubuje hlavne výstavbu veľkých projektov, kde môžu preinvestovať veľké peniaze, ale nikto nehovorí o tom, že by trebárs dal viac peňazí domovom sociálnych služieb, kde ľudia žijú často v otravných podmienkach a dôchodcom nezostáva pre doplatky ani na lieky. Prečo je to tak?

To súvisí s tým, že u nás stále prevláda budovateľský apetít zdedený z čias socializmu, a tak stále iba budujeme inštitúcie a nové budovy. Zabúdame však pri tom na ľudí a služby pre nich, ktoré by mali byť na prvom mieste. Aj v Európskej únii sa už rozbehla stratégia deinštitucionalizácie, čo znamená, že pozornosť by sa z budov mala obrátiť na ľudí a služby pre nich.

Pri takomto myslení by sme prestali dôchodcov a inak znevýhodnených ľudí niekam premiestňovať a snažili by

sme sa im radšej zabezpečiť starostlivosť v ich domácom prostredí, čo je väčšinou ten najlepší model. Ide o časovanú bombu, pretože populácia starne a patrične sa tomu nevenujú nielen župy, ale ani štát.

Ak to je časovaná bomba, prečo to VÚC neprezentujú ako svoju prioritu, keď majú vo svojej kompetencii práve domovy sociálnych služieb?

Asi to nie je pre voličov taká atraktívna téma, ako stavanie ciest a veľké projekty. My sa tu môžeme zhodnúť na tom, že sociálne služby sú veľký problém, ktorý by mali viac riešiť, ale kandidáti na županov zrejme necítia tento dopyt od voličov alebo seniori nie sú zaujímavá voličská skupina. Na úrovni samospráv zároveň prebieha boj medzi súkromnými a verejnými poskytovateľmi sociálnych služieb.

Nie je to o tom, že pri veľkých investičných projektoch môžu župani prideliť predražené zákazky vyvoleným firmám?

Iste, veď to vidíme na konkrétnych príkladoch. Na veľké investície môžu získať eurofondy, ale problém vzniká, keď postavené projekty musíte naďalej financovať z vlastných zdrojov, s čím sa nie vždy do budúcnosti ráta.

Župy sprivatizovali viacero nemocníc, ktoré dostali do svojej kompetencie. Nezjavujú sa tak zmyslu svojej existencie?

Privatizácia je len pokračovanie decentralizácie, ktorá odštartovala aj vznik samotných VÚC. Kompetencie by sa mali vykonávať na takej úrovni, ktorá je čo najbližšia k ľuďom, a mnohé z nich dokáže súkromný sektor spravovať lepšie ako verejný.

Načo sú nám potom VÚC? Privatizáciu mohol urobiť aj štát, nie?

Stredné školy sa mohli pokojne previesť na mestá a odborné školstvo zasa na zamestnávateľov. Určite tam treba urobiť ešte veľa zmien a kompetencie presunúť na čo najnižšiu úroveň.

Podľa mňa by bolo ideálne, keby vznikol systém, kde by boli menšie župy, napríklad spišská, zemplínska a podobne, a v každej by bolo približne desať silných municipalít, ktoré by si spoločne riadili školstvo, odpadové hospodárstvo, nemocničnú sieť, cesty a podobne.

Dokázali by sa dohodnúť pri redukovaní počtu škôl alebo nemocničných lôžok? Veď primátor, ktorý by sa vzdal miestnej školy, by už nemusel byť znovu zvolený.

Kraje už niekoľko stredných škôl zrušili, takže ich je menej. Zasahuje sem aj centrálna úroveň, keď minister školstva rozhodol, že kraje budú mať právomoc rozhodovať o tom, kde a koľko prvkov bude môcť nastúpiť na strednú školu. Túto právomoc vykonávajú dokonca aj na súkromných a cirkevných školách, čo je absurdné.

Prečo župy dostali možnosť rozhodovať aj o súkromných a cirkevných školách, s ktorými inak nemajú nič spoločné?

Vláda jednej strany podporuje centralizáciu, vplyv štátu a bojuje proti neverejným poskytovateľom služieb, na ktorých by inak nemala dosah.

Je župná politika natoľko iná, že v nej môžu vzniknúť nesúrodé koalície, trebárs Smer a KDĽ?

Vôbec nie je iná. Je smiešne, že sa strany na centrálnej úrovni hrajú na ľudovú platformu, vymedzujú sa voči Smeru a potom na nižšej, regionálnej úrovni sa tvária, že nič z toho neplatí. Veď to sú všetko koalície záujmov.

Nie je to tak, že na krajskej či komunálnej úrovni sa nerozhoduje o ideových veciach, ale len o praktických riešeniach, kde delenie na pravicu a ľavicu nie je podstatné?

Nemôže to byť úplne nepodstatné. Nemôžete predsa zrazu na krajskej úrovni ignorovať, ako sa Smer správa vo vláde, pretože ho tým legitimizujete.

Veď sú to stále tí istí ľudia, ktorí rozhodujú - v parlamente, vo vedení strany aj na regionálnej úrovni. Navyše, cez Kaliňákovu reformu ESO sa teraz deje postupná centralizácia štátnej správy cez vznik silných okresných úradov

a proti nim stojí iba slabá, rozdrobená miestna samospráva s bezmála tritisíc obcami.

To len zdôrazňuje potrebu vyvážiť štátnu moc v regiónoch. Lenže strany sa často spoja so Smerom, lebo si povedia, že to bude dobré, lebo im smeráci potom pomôžu všeličo vybaviť v Bratislave. A tak to vníma i časť voličov.

A nie je to praktické uvažovanie, ktoré naozaj môže pomôcť získať pre župu nejaké peniaze?

Nie, pretože to je rezignácia na hodnoty, právny štát a samotnú decentralizáciu.

Nevnímajú to voliči tak, že im je jedno, či im cestu opraví smerák, alebo kresťanský demokrat, dôležité je, že bude opravená?

Ide o to, či ju opravia kvalitne, za akú cenu, či to nebude treba znovu opravovať o pol roka, či sa na tom niekto nenabálí.

To predsa nezávisí od stranického trička, ale od individuálneho charakteru politika, keďže škandály majú všetci.

Keď nejaká strana hovorí, že je pravicová, tak by si za tým jej predstavitelia mali stáť vždy a všade. Nemalo by sa stať, že trebárs Ivan Uhliarik z KDH si postaví kampaň v Trnavskom VÚC na proteste proti privatizácii nemocníc, ktorú rozbehol tamojší župan Tibor Mikuš.

Veď to je postavené na hlavu. KDH by sa potom malo prestať hrať na pravicovú stranu združenú v Ľudovej platforme a malo by sa verejne priznať, že je potenciálny budúci partner Smeru vo vláde.

Má župan toľko času, že môže stíhať ešte aj funkciu poslanca v Národnej rade či v Európskom parlamente?

Ak je niekto poslanec Národnej rady, pokojne môže byť aj poslancom miestnej či regionálnej samosprávy. To sa dá zvládať. Miesto župana alebo primátora si už vyžaduje človeka na plný úväzok a tam si neviem predstaviť, že by plnohodnotne zvládal ešte ďalšiu funkciu.

[Rozhovor bol pôvodne publikovaný na stránkach týždenníka Plus 7 dní a nájdete ho tu.](#) [2]

Tagy: [samosprávne kraje](#) [3]

[VÚC](#) [4]

[župy](#) [5]

[územné a správne usporiadanie](#) [6]

[kraje](#) [7]